

A páncél hazatér

Győr belvárosában, a Bem tér központi részén, egy kis halom tetején két lombos koronájú tölgyfa álldogál egymás mellett, gyökereik összefonódnak, mintha egymásba kapaszkodnának. A 2006-ban felállított emlékmű alatt Stanislaw Worcell sorai állnak: „Magyarország és Lengyelország két öröklött tölgy, melyek külön törzset növesztettek, de gyökereik a föld alatt messze futnak, összekapcsolódnak és láthatatlanul egybefonódnak. Ezért egyiknek léte és erőteljessége a másik életének és egészségének feltétele.”

A két tölgy, Győr - Fot. Győr MJV Lengyel Nemzetiségi Önkormányzata

Ennél szebben talán senki sem írt még a a magyarság lengyelekkel való kölcsönös, hosszú évszázadokra visszanyúló, egymást támogató, segítő kapcsolatáról. Az uralkodóházak már az Árpád-kortól szövetségest kerestek egymásban, keresztházasságokkal, kusza családi szálakkal pecsételve meg a két nemzet közötti frigyét. Magyarok és lengyelek együtt estek el a harcmezőkön, kezet nyújtottak a bajban, és sohasem árulták el egymást, mert az nem egyezett a lelkiismeretükkel. A történelmi-politikai színtér az idők során folyamatosan változott, a két nép közötti testvériség-érzés azonban ugyanaz maradt, mind a mai napig.

Kolostor a Fényes Hegyen

Azokban a napokban, amikor ez a cikk készül, a Czestochowai Mária-kép hiteles másolata egy több állomásból álló imakörút („Łaczy nas modlitwa - Összeköt bennünket az ima")

keretében járja be Magyarország nagyobb városait, a cseštochowai Jasna Górá-t pedig – mint minden évben augusztus 15-e előtt – zarándokok tömegei lepik el, hogy a Szűzanya áldását kérjék. Lengyelország leghíresebb kegyhelyét és az ott őrzött Fekete Madonnát mindenki ismeri, kevesen tudják azonban, miért van tele a kegykáporna, a templom és a kolostor a magyar történelem emlékeivel.

1382-ben, a Börzsöny délnyugati részén meghúzódó, márianosztrai pálos kolostorból 16 magyar szerzetes indul útnak Cseštochowába, hogy a nekik adományozott magaslat tetején megalapítsák az első pálos kolostort Lengyelországban. A magyar alapítású rend központja ekkoriban Budaszentlőrincen, a „budai Fényes Hegyen” (lat. In Claro Monte Budensi) volt, így a fehér barátok a „Jasna Góra” névre keresztelik új otthonukat is. A cseštochowai rendház megalapítását az Anjou-házi Nagy Lajos király kezdeményezi, hogy lányának, a lengyel trónra szánt Hedvignek lelki támaszt biztosítson új hazájában.

Érdekes utat jár be a csodatévő ikon is. Készítője a legenda szerint Szent Lukács evangélista volt, aki arra a Szent József által készített asztallapra festette a képet, amelynél valaha a Szent Család étkezett és imádkozott. Az ikon hosszú hányódtatás után az ukrainai Belz várába került, innen szerzi meg Nagy Lajos király unokaöcse, Opolei László herceg és adja a pálosoknak, hogy azt az újonnan alapított Jasna Góra-i kolostorban őrizték. A kép mágikus erejéről számos beszámoló fennmaradt (a kolostor levéltárában mintegy 1400 csoda emlékét őrzik), a róla készült hiteles másolatok pedig idővel eljutottak a magyarországi kolostorokba, köztük Márianosztrára és Sopronbánfalvára, melyek ma is búcsújáráshelyek.

Miskolc, imakörút - Fot. Szabó Mónika

Szent Hedvig ujsza

A budai várban, a Bécsi kapu melletti Európa-ligetben egy királyi pár üldögél csendesen. A *Hedvig és Jagelló* elnevezésű szoborcsoportot egy litván művész készítette, emlékeztetve arra, hogy a litvánokat Hedvig térítette keresztény hitre Jagelló Ulászlóval kötött házassága révén. A magyar hercegnőt 1384-ben koronázták Lengyelország királynőjévé, uralkodása alatt szíven viselte a betegek, árvák, szegények sorsát, így a lengyelek ma is tisztelik és szeretik. Halála után – amely mindössze 25 éves korában érte – a krakkói Wawel Székesegyházban temették el, de szentté avatása közel 600 évet váratott még magára.

Hedvignek Vácott is emeltek szobrot (ő a Dunakanyar védőszentje), és az ő tiszteletére szentelték fel a diósgyőri vár kápolnáját, amelyben egy Krakkóból hozzánk érkezett Szent Hedvig relikviát is őriznek. Szintén lengyel adomány az egeri Minorita-templom féltett kincse: Hedvig jobb keze gyűrűsujjának egy csontszilánkját még 2002-ben kapta meg Eger városa, s azt IV. Béla király lányainak, Szent Kingának és Boldog Jolánnak az ereklyéi mellé helyezték el. Jolán Jámbor Boleszlávval kötött házassága révén kaliszi és gnieznói hercegné lett, Kinga pedig V. Boleszláv lengyel fejedelemhez ment feleségül. Megözvegyülésük után mindketten az ószandeci klarissza kolostorba vonultak vissza és itt is haltak meg. A kolostor falánál egy székelykapu áll, amit Magyarország ajándékozott a városnak Kinga szentté avatása emlékére.

Hedvig és Jagelló, Budai vár - Fot. Sutarski Szabolcs

Diósgyőr, Szent Hedvig kápolnája - Fot. Magyar Turisztikai Ügynökség

Diósgyőr, vár - Fot. Magyar Turisztikai Ügynökség

Eger, Minorita templom - Fot. Magyar Turisztikai Ügynökség

Eger, vár - Fot. Magyar Turisztikai Ügynökség

Gyűrű az aknában

A legenda úgy tartja, hogy Kinga, mielőtt elhagyta volna hazáját, ellátogatott apjával a máramarosi sóbányába, ahol nem tudott betelni a csillogó, fehér tömbök látványával, Lengyelországban ugyanis ekkor még párlással állították elő a sót. Gondolt egyet, és az egyik aknába bedobta jeggyűrűjét, majd visszatérve lengyel földre, a mai Wieliczka környékén élő bányászoknak megparancsolta, hogy kezdjenek ásni, megindítva így az ottani sókitermelést. Amikor a bányászok rátaláltak az első sótömbre, csodálatos módon ott volt benne a gyűrű is.

A wieliczikai bányászok Szent Kingát választották védőszentjükül. A sóbánya gyönyörű kápolnáját, mely a világ legnagyobb föld alatti temploma, neki szentelték, itt őrzik ereklyéit, és itt kapott helyet a róla mintázott sószobor is. 2007-ben Magyarország is kapott egy Szent Kinga sószobrot: a becses ajándékot lengyel zarándokok - köztük wieliczikai bányászok - hozták el Egerbe, nemzetünk iránt érzett hálójuk jeléül. A küldöttség egy sókristályt is átadott az egri minorita templomnak, amely egy nagyobb kristály harmadrésze. A másik két darabját II. János Pál pápának, illetve az ószandeci klarissza apácáknak adták a zarándokok, mintegy mágikus háromszöget vonva Kinga szülőföldje, sírhelye és szentté avatása között.

A török veszedelem

1526-ot írunk. A törökök csatát nyernek a dél-magyarországi Mohácsnál, a Magyar Királyság utolsó, alig húszéves Jagelló-házi királya, II. Lajos menekülés közben a Csele-patakba fullad.

A tragikus kimenetelű összecsapásnak és a király halálának a Mohácsi Történelmi Emlékmű, valamint a várostól északra, a vízbe fúlás feltételezett helyén emelt II. Lajos-szobor állít emléket. De szoros szálakkal kötődik a mohácsi csatához Érd városa is. A történelmi leírások szerint a háborúba tartó király út közben megállt az érdi kastélyban, hogy a segédcsapatokat bevárja, s itt csatlakozott hozzá az az 1500 lengyel vitéz is, akik szintén elesetek a harcmezőn. Az ő emléküket Mohácson és Érden is emléktáblák őrzik.

50 évvel később, a Wawel dombján álló Királyi palotában új királyt koronáznak. Báthory István erdélyi fejedelem, miután elfogadja a lengyel rendek feltételeit és feleségül veszi az örökös nélkül meghalt II. Zsigmond Ágost húgát, Jagelló Annát, Lengyelország királya lesz. Az idei évet Lengyelország, Magyarország és Erdély is Báthory István emlékének szenteli, akinek hön vágyott célja e három állam szövetségének létrehozása volt, amelynek elérésében korai halála megakadályozta. Báthory-t a lengyelek az egyik legnagyobb királyukként tartják számon, halála után őt is a Wawel Székesegyházban temették el.

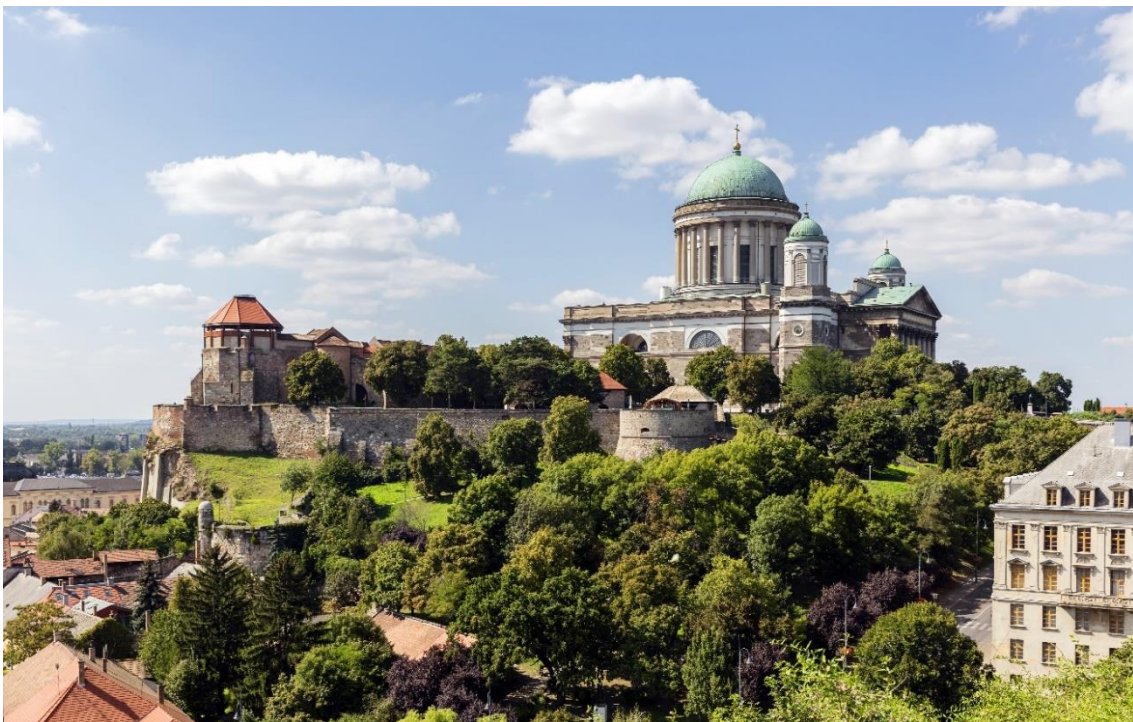
Mohácsi Nemzeti Emlékhely - Fot. Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság

Hová lettek a pálosok?

A mohácsi vésszel a virágzó pálos kolostorok nagy része elpusztul, a rend központja áttevéődik a Pozsony melletti Máriavölgybe. Az újjáépítés csupán 150 év múlva, Buda visszafoglalása után kezdődhet meg. 1683-ban, a Bécs felmentésére induló Sobieski János út közben megáll a csejstochowai kolostorban, hogy a Fekete Madonna ikontól védelmet kérjen. A kolostor pálos vezetője ekkor egy kardot (Żółkiewski hetman kardját) is átad neki, hogy ezzel is a győzelemre segítse. A párkányi nyertes csata után a lengyel király Esztergomot, majd a nógrádi várakat - köztük Szécsényt és Hollóköt - is felszabadítja, hazatértében pedig visszaadja a diadalmas kardot a pálosoknak, akik azóta is a kolostor fegyvertárában őrzik azt.

Az éppen lábadozó rend helyzetét II. József rendelete ismét ellehetetleníti. Mivel a lengyelországi kolostorok kívül esnek a Habsburg birodalom határán, s az itt működő pálosok önrendelkezési jogot kapnak, így megmaradnak, a rend központja pedig még északabbra, Częstochowába tolódik. De Lengyelország felosztása később a Poroszország és Ausztria által elfoglalt részekén is megpecsételi a kolostorok sorsát, a krakkói csak azért maradhat meg, mert a várost közös védnökség alá vonják, és szabad városállammá nyilvánítják.

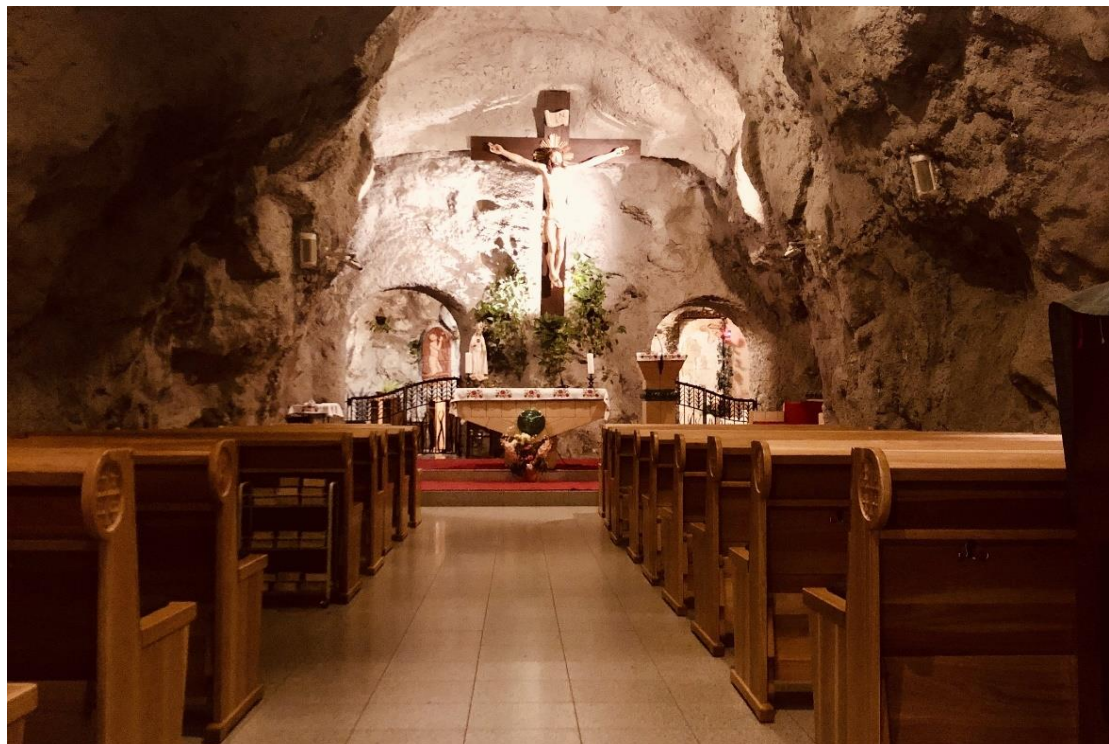
1934-et írunk. A częstochowai kolostor 16 pálos szerzetese indul útnak – ezúttal visszafelé -, hogy a rend életét újraindítsa Magyarországon. Budapesten a Gellért-hegyi Sziklatemplom vár rájuk, de rendházakat adnak nekik Márianosztrán, Pálosszentkúton és Pécsen is. Hatvan évvel később, a hazatelepülés évfordulójára Lengyelország a Fekete Madonna kegykép másolatával ajándékozza meg a Sziklatemplomot, amit azóta is a Częstochowai Madonna-kápolna oltárán őriznek. 2011-ben a Szent István Bazilika is kap egy hiteles másolatot, s hogy az esemény mekkora jelentőséggel bír, mutatja, hogy az ünnepélyes fogadáson a bazilika valamennyi harangját meghúzzák. A rend központja azonban nem kerül többé haza. Szíve Częstochowában marad, amely a magyar pálosok szerint az áldott hely, ahol az Istenanya a történelem zivataros századaiban megőrizte az egyetlen magyar alapítású rendet.

Esztergom - Fot. Magyar Turisztikai Ügynökség

Hollókői vár - Fot. Magyar Turisztikai Ügynökség

Sziklatemplom, Budapest, főhajó - Fot. sziklatemplom.hu

A szabadság szele

„Bem apó”-t minden kisiskolás ismeri. Az 1848-as szabadságharc lengyel származású, magyar honvéd altábornagya, az erdélyi hadjárat vezére, aki bátorságával és a szabadságharc eszméje melletti elkötelezettségével sok kortársának – így például a mi Petőfi Sándorunknak

– lett példaképe. A bukás után az Oszmán Birodalomba menekül és politikai megfontolásból iszlám hitre tér. Bár maradványait 1929-ben hazaszállítják Lengyelországba, nem engedik a földbe temetni, így szarkofágját hat oszlop tetejére, a magasban helyezik el szülővárosában, Tarnów-ban. A hadvezér szobra Budapest II. kerületében a róla elnevezett téren áll, halála 100. évfordulója alkalmából pedig a Duna-part egy részét Bem-rakpart névre keresztelik.

Létezett egykor egy lengyel település is hazánkban. Az Aggteleki Nemzeti Park területén fekvő, a török idők után elnéptelenedett Derenket az Esterházyak lengyel favágókkal és szénéégetőkkel telepítették be a XVIII. században. Az itt elzártnak élők egy belterjes közösséget alkottak, s így mindvégig megőrizték nyelvüket, szokásaikat. Az ősei földjét elhagyni nem akaró lakosságot 1943-ban végül kitelepítették, a falu épületeit lerombolták, csak egy kicsi kápolna és az iskola maradt meg. A romközségben azonban 1994 óta időnként újra megelevenedik az élet: az évente megrendezett derenki búcsú idején az egykori lakók leszármazottai összegyűlnek és felelevenítik hagyományaikat.

Derenki búcsú 2017 - Fot. Bubenkó Gábor

Derenki búcsú - Fot. Bubenkó Gábor

Emlékek erdeje

A XXI. században tovább gyarapodnak a lengyel vonatkozású emlékművek. A katinyi mártírok szobrát Óbudán állítják fel 2008-ban. Az „Erdőben elkövetett gyilkosság” címet viselő, modern műalkotás nappal is magára vonja a tekinteteket, éjszakánként pedig díszvilágításba öltözik, így még drámaibb hangulatot áraszt. A II. Világháború idején lengyel menekülteket befogadó Henryk Sławiknak és id. Antall Józsefnek Budapest XI. kerületében emelnek szobrot. Akinek az az érése, hogy látta már valahol ezt az alkotást, az nem téved: a szobor ikerpéldánya Varsóban, a Dolina Szwajcarska-ban található. Csepelen Jerzy Popieluszko emlékére előbb egy haranglábat, majd egy emlékművet állítanak. A Szolidaritás mozgalma utaló molinón a "Jerzy atya, imádkozz értünk! Magyarok" felirat olvasható.

A Magyar Nemzeti Múzeum 50 legfontosabb műtárgya között szerepelt egy rendkívül értékes darab, egy gyermekpáncél. A II. Lajosnak tulajdonított, hadtörténeti különlegességet Ausztria küldte el Magyarországnak, miután az első világháborút lezáró békeszerződések értelmében az egykori udvari gyűjteményből ki kellett szolgáltatnia a „magyar szellemi tulajdon fogalma alá tartozó tárgyakat”. A későbbi vizsgálatok megállapították, hogy a páncél viselője valójában nem is II. Lajos, hanem II. Zsigmond Ágost lengyel király volt, így a tévedésből hozzánk került műtárgyat illetet volna átadnunk Lengyelországnak, de megválnunk a becses kincstől még sokáig nem sikerült. Tavaly decemberében azonban a magyar kormány egy szép gesztusra szánta rá magát és visszaadta végül a lengyeleknek azt, ami az övék. Hosszú kóborlás után, 2021 februárjában a páncél végre hazatért...

Henryk Ślawiak és id. Antall József szobra - Fot. Újbuda

Katinyi emlékpark - Fot. obuda.hu

Viola Domański-Szabó

A kiadvány kizárólagosan a szerző(k) nézeteit tartalmazza, melyek nem tükrözik a Waclaw Felczak Lengyel–Magyar Együtműködési Intézet hivatalos álláspontját.

A projektet társ finanszírozza a Waclaw Felczak Lengyel–Magyar Együtműködési Intézet.

